

Відповідно, слід внести доповнення до ст. 303 Кримінального процесуального кодексу України.

Однак, вважаємо, що початок досудового розслідування потребує більш детальної нормативної регламентації. Зокрема, у тексті КПК мають бути передбачені: приводи (джерела) до початку досудового розслідування, до яких слід віднести 1) заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян; 2) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали особу за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення без ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання; 3) явка з повинною; 4) повідомлення про вчинені або про підготовлювані кримінальні правопорушення, які отримані з інших джерел; та підстава для початку кримінального провадження. Крім того, мають бути встановлені правила прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення; засоби перевірки заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення. За результатами перевірки слідчий, прокурор повинен приймати постанову про початок досудового розслідування або постанову про відмову в початку такого розслідування. У разі початку кримінального провадження прокурор, слідчий повинні негайно вручити копію відповідної постанови особі, щодо якої розпочато досудове розслідування, та потерпілому. Також слід передбачити, що постанова про початок досудового розслідування та постанова про відмову в початку такого розслідування може бути оскаржена до слідчого судді.

ШИЛО О. Г.

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності,
доктор юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

За останні роки порядок застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою неодноразово зазнав концептуальних змін, які були спрямовані на гармонізацію національного законодавства України в цій частині із міжнародними стандартами забезпечення права на свободу та особисту недоторканність при здійсненні кримінального провадження. Адже ще у 2001 році до КПК України 1960 року було внесено зміни, відповідно до яких санкціонування прокурором тримання

під вартою було замінено на застосування цього запобіжного заходу винятково за рішенням суду, запроваджувалася процедура розгляду суддею подання слідчого, в якому обов'язкову участь мав приймати обвинувачений, стосовно якого вирішувалося дане питання. Здавалося б, законодавець тим самим імплементував європейські стандарти та забезпечив реалізацію статті 29 Конституції України. Проте, практика застосування цього законодавства показала певну його недосконалість, зокрема, КПК не передбачав вручення обвинуваченому копії постанови судді про тримання під вартою, не встановлював дієвих альтернативних тримання під вартою запобіжних заходів, що призводило до його надмірного застосування, тощо. Зважаючи на це, новий порядок застосування даного запобіжного заходу, передбачений КПК України 2012 року, містить низку новацій, що спрямовано на забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

До таких, зокрема, слід віднести встановлення нормативних вимог до клопотання слідчого, прокурора про застосування даного запобіжного заходу, покладення тягаря доказування наявності підстав для його застосування на сторону обвинувачення, встановлення слідчим суддею розміру застави одночасно із постановленням ухвали про тримання підозрюваного під вартою, скорочення строку тримання під вартою під час досудового розслідування, вручення копії ухвали підозрюваному негайно після її оголошення. Разом з тим, уявляється, що новий порядок обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою також потребує подальшого удосконалення.

КПК, як зазначалося, передбачає обов'язкову участь підозрюваного в судовому засіданні, що відповідає вимогам ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та забезпечує можливість підозрюваного постати перед суддею і дати особисті пояснення щодо затримання та тримання під вартою. Єдиним винятком із цього правила, який передбачено ч. 6 ст. 193 КПК, є те, що суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук. У такому разі після затримання особи і не пізніше як через 48 годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.

У зв'язку з цим слід наголосити на необхідності розрізнення міжнародного і міждержавного розшуку. Міждержавний розшук здійснюється на підставі Договору між державами-членами СНД від 10 грудня 2010 р. Такий розшук здійснюється тільки на території цих

держав і являє собою комплекс оперативно-розшукових, пошукових та інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на встановлення місця знаходження осіб, які вчинили злочини і ухиляються від органів досудового слідства та суду. Оголошення особи у міждержавний розшук відповідно до КПК не може розглядатися як підстава для обрання заочно щодо цієї особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. На відміну від міждержавного розшуку, міжнародний розшук здійснюється з ініціативи правоохоронних органів України каналами Інтерполу. Міжнародному розшуку підлягають: - особи, які виїхали за межі України і ухиляються від кримінальної відповідальності та відбуття покарання за злочини, за які згідно з чинним законодавством або судовим вироком, що набув законної сили, передбачено (призначено) покарання у вигляді позбавлення волі на термін не менше шести місяців; — іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і щодо яких отримана інформація про скоєння ними злочинів на території інших держав. Підставою для міжнародного розшуку громадян України є запит правоохоронного органу, надісланий до НЦБ. Міжнародний розшук не замінює собою міждержавний розшук в межах держав-учасників СНД і може здійснюватись паралельно з ним.

Таким чином, міжнародний розшук і міждержавний розшук мають різні правові наслідки, зокрема, що стосується можливості обрання стосовно розшукуваної особи запобіжного заходу в вигляді тримання під вартою.

За загальним правилом, обираючи тримання під вартою, слідчий суддя, суд зобов'язані встановити розмір застави, який має бути співрозмірним тяжкості вчиненого злочину. Будь-яких винятків стосовно цього правила ст. 193 КПК не передбачає. Разом із тим, уявляється, що при обранні даного запобіжного заходу стосовно особи, яка оголошена у міжнародний розшук, втрачається сенс у цій процедурі. Уявляється, що це є досить складною процесуальною ситуацією, яка, імовірно, потребує свого нормативного вирішення.

КПК не передбачає проведення виїзного судового засідання для розгляду клопотання слідчого, прокурора про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Між тим, практика свідчить про необхідність такої особливий процесуальної форми, яка, безумовно, має винятковий характер, зокрема, у тих випадках, коли підозрюваний знаходиться в лікарні, а строк його затримання закінчується.

Потребує свого вирішення і питання участі потерпілого та його представника в судовому засіданні по розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, а також надання йому права апеляційного оскарження ухвали слідчого судді. Така участь є важливою процесуальною формою захисту інтересів потерпілого, відсутність якої, безумовно, негативно позначається на рівні його правової захищеності.